

แนวความคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากการศึกษาวิจัย "เรื่องการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในลักษณะเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอันส่งผลถึงการขาดความเป็นเอกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเปรียบเทียบกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคอื่น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ อุดมการณ์ทางการเมือง ผลประโยชน์ และภาวะผู้นำ ดังนั้น เพื่อความเป็นระบบและความชัดเจนในการศึกษาพิจารณาจึงได้ชี้แนวความคิดและทฤษฎีอุดมการณ์ทางการเมือง ผลประโยชน์ และภาวะผู้นำและการยอมรับภาวะผู้นำ เป็นกรอบความคิดในการศึกษาวิจัย อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะนำเสนอแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าวจะขอนำเสนอแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าว

กลุ่ม

ความหมายของกลุ่มและความสำคัญของกลุ่มทางการเมือง

โดยทั่วไปแล้ว แนวความคิดเรื่องกลุ่มเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายเพราะกลุ่มมีลักษณะเชิงประจักษ์คือสังเกตเห็นได้ง่าย ทำให้สามารถนิยามและปฏิบัติการให้กระจับกระจุกได้ง่าย อาเธอร์ เบนลีย์ นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ผู้ซึ่งแนะนำให้มีการใช้แนวความคิดนี้ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1908 กล่าวว่าข้อเด่นของการศึกษาเรื่องกลุ่ม คือ สามารถหลีกเลี่ยงจากการศึกษาแนวความคิดที่ใหม่จะยืนยันเชิงประจักษ์ได้ เช่น เรื่องอธิปไตย (sovereignty) เรื่องรัฐ (state) เขาเรียกแนวความคิดที่ยืนยันเชิงประจักษ์ไม่ได้ว่า "ปีศาจ" (ghosts) เบนลีย์ กล่าวว่า การศึกษาเรื่องกลุ่มสามารถสร้าง ทฤษฎีทั่วไป (general theory) ในทางการเมืองขึ้นมาได้ ทั้งนี้เพราะเขาเชื่อว่า กิจกรรมทางการเมืองทั้งหมดคือกิจกรรมของกลุ่ม อีกนัยหนึ่ง "ปรากฏการณ์อื่นใดไม่มีนอกจากปรากฏการณ์ของกลุ่ม"¹

¹Arthur Bentley, The Process of Government (Chicago : University of Chicago Press, 1908), p.222.

กล่าวได้ว่า ความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีทั่วไปขึ้นมาในรัฐศาสตร์ ส่วนมากประสบความสำเร็จล้มเหลว งานที่เบนลีย์สตรัคสร้างขึ้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1908 ถูกลืมไปสนิทจนจนถึง ปี ค.ศ.1951 เดวิด ทรูแมน (David Truman)² จึงได้มา "ปลุกฟื้น" และนำเอาความคิดในการสร้างทฤษฎีทั่วไปของเบนลีย์มาสานต่อ

อุปสรรคสำคัญที่สุดในการพัฒนาแนวความคิดเรื่องกลุ่มไปเป็นทฤษฎีทั่วไป จะอยู่ที่ความหมายของคำว่า "กลุ่ม" เบนลีย์เองไม่สนใจที่จะนิยามความหมายที่ชัดเจนมากนัก³ แต่นักรัฐศาสตร์สมัยหลังพยายามหาความหมายของคำว่ากลุ่มอย่างพิถีพิถัน ตัวอย่างเช่น เดวิด ทรูแมน (David Truman) นิยามว่า กลุ่มคือ "ปฏิสัมพันธ์ หรือ ความสัมพันธ์ ซึ่งทำให้กลุ่มมีรูปร่างและบ่งบอกอำนาจของกลุ่ม"⁴ ชาร์ลส์ ฮาเกน (Charles Hagen) นิยามตามแบบของ เดวิด ฮีสตัน ว่า กลุ่มคือ มวล (mass) ของกิจกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการแจกสรรสิ่งมีคุณค่ารายช้อหน้า⁵ และแฮร์รี เอ็กสไตน์ (Harry Eckstein) นิยามกลุ่มว่าเป็นมวล (mass) ของกิจกรรมที่มีแนวโน้มร่วมกันต่อการตัดสินใจทั้งหลาย⁶

นิยามทั้งหลายเหล่านี้บ่งชี้อะไรบ้าง ความหมายของกลุ่มมีลักษณะเป็นเชิงประจักษ์ กล่าวคือ "มวลของกิจกรรม" เป็นคุณลักษณะเชิงประจักษ์ เนื่องจากเป็นคุณลักษณะที่สังเกตการณ์ได้ แต่ปัญหาที่คือนักวิจัยจะแยกแยะความแตกต่างระหว่างมวลของกิจกรรม ซึ่งไม่ใช่คุณลักษณะของกลุ่มกับที่เป็นลักษณะของกลุ่มออกจากกันได้อย่างไร แนวความคิดใดก็ตามหากไม่สามารถชี้แจงแยกแยะปรากฏการณ์ทั้งหลาย

²David B. Truman, The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion, 2nd ed. (New York : Knopf, 1971).

³Bentley, The Process of Government, p.199.

⁴Truman, The Governmental Process, p.24.

⁵Charles B. Hagen, "The Group in Political Science," Approaches to the Study of Politics, ed. Roland Young (Evanston: Northwestern University Press, 1958), p.44.

⁶Harry Eckstein, "Introduction: Group Theory and Comparative Study of Pressure Group," Comparative Politics : A Reader eds. Eckstein and David E. Apter (New York : The Free Press, 1963), p.391.

ออกจากกันได้ แนวความคิดนั้นก็จะมีคุณประโยชน์น้อยลง ทั้งนี้เพราะหน้าที่เบื้องต้นของแนวความคิดก็คือ มุ่งที่จะบ่งชี้คุณลักษณะ เฉพาะของปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งแตกต่างจากคุณลักษณะของปรากฏการณ์อื่น

ทานิยามแนวความคิดเหล่านี้จึงไม่ชัดเจน คำตอบคือ นักรัฐศาสตร์ต้องการให้แนวความคิดเรื่องกลุ่มมีขอบข่ายกว้างขวางพอที่จะใช้วิเคราะห์กิจกรรมทางการเมือง ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า หากทำให้แนวความคิดมีขอบข่ายกว้างขวางพอที่จะใช้กับกิจกรรมการเมืองทั้งปวงได้ นิยามนั้นจะกว้างขวางเกินไปจนไม่สามารถแยกแยะคุณลักษณะของกิจกรรมต่างชนิดกันออกจากกันได้ ทำให้ไม่สามารถสรุปทั่วไปได้ เมื่อสร้างข้อสรุปทั่วไปได้ก็ไม่สามารถสร้างทฤษฎีได้

เดวิด ทูรแมน พยายามแก้ปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวความคิดเรื่องกลุ่ม โดยพยายามแบ่งกลุ่มออกมา 4 ประเภท คือ กลุ่มลักษณะ (categoric group) กลุ่มบงกชปฏิสัมพันธ์ (interaction group) กลุ่มสถาบัน (institutional group) และกลุ่มศักยภาพ (potential group)⁷

กลุ่มลักษณะ คือ ประเภทของบุคคลที่ปรากฏว่ามีคุณลักษณะร่วมบางประการ บุคคลที่อยู่ในกลุ่มนี้อาจตระหนักหรือไม่ตระหนักว่า ตนมีลักษณะ เช่นนี้ เหมือนกับคนอื่นหรือไม่ก็ได้ดังเช่น กลุ่มทางประชากร (เพศ อายุ ระดับการศึกษา ฯลฯ) หรือคุณลักษณะทางร่างกาย (สูง ขาว ตาสีฟ้า ฯลฯ) นักรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญกลุ่มบงกชปฏิสัมพันธ์ ในแง่ที่ลักษณะร่วมบางประการมีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองเช่น ความนึกคิดทางการเมืองของคนแต่ละกลุ่ม เป็นต้นว่า พวกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะตัดสินใจเลือกผู้สมัครในการเลือก ส.ส. ไว้นานกว่าพวกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ เป็นต้น "ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม" ในที่นี้คือ กลุ่มลักษณะ

กลุ่มปฏิสัมพันธ์ คือ คณะของบุคคลซึ่งมีคุณลักษณะคล้ายคลึงกันแต่ไม่มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ (informal organized structure) เช่น กลุ่มผู้ชมคอนเสิร์ตรายการอีสานเขียว เป็นต้น

กลุ่มสถาบัน หมายถึง คณะบุคคลที่มีคุณลักษณะร่วมกันอย่างเป็นทางการ และมีโครงสร้างที่ชัดเจนเริ่มจากครอบครัว สถาบันบัญญัติ จนถึงองค์การขนาดใหญ่ เช่น สมาคมอาเซียน และองค์การสหประชาชาติ เป็นต้น

⁷Truman, The Governmental Process, pp.23-25.

กลุ่มศักยภาพ คือ คณะบุคคลซึ่งมีคุณลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน มีการพบปะหรือรวมตัวกันเป็นครั้งคราวเท่านั้น อาจจะมีปรากฏหรือไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในบางช่วงเวลาก็ได้ ดังเช่นกลุ่มผู้บริโภคน กลุ่มต่อต้านการทาสั่งเสรี เป็นต้น กลุ่มประเภทนี้มีปัญหาในการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์มากเพราะว่า กลุ่มอื่น ๆ ทั้งหลายอาจจะเป็นกลุ่มประเภทนี้หรือไม่ก็ได้

จากการนิยามข้างต้น การแบ่งประเภทกลุ่มของทรูแมนเอง ก็ค่อนข้างจะคลุมเครือไม่ สามารถแยกแยะออกจากกันได้อย่างชัดเจน และบางส่วนก็คาบเกี่ยวซ้ำซ้อนกันในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งกำลัง หวนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ หากทุกอย่างอาจจะเป็นกลุ่มก็ได้ ไม่เป็นกลุ่มก็ได้แล้ว ก็ไม่ สามารถแยกแยะกลุ่มออกจากปรากฏการณ์ที่ไม่ใช่กลุ่มได้

จากปัญหาความไม่ชัดเจนของการนิยามและการปฏิบัติการแนวความคิดนี้เองที่ท้าทายการพัฒนา แนวความคิดเรื่องกลุ่มไปสู่ทฤษฎีทั่วไปที่ครอบคลุมอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าจะไม่มีทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่ม แต่ก็ไม่มีใครปฏิเสธว่า แนวความคิดเรื่องกลุ่มไม่มีประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจการเมืองและ อย่างน้อยที่สุดอันสืบเนื่องมาจากแนวความคิดเรื่องกลุ่มคือ การทำให้นักวิจัยทางรัฐศาสตร์หันเหจากการ ศึกษาเชิงสถาบันนิยมหรือนิตินิยม (legal institutional aspects of politics) มาสู่การ ศึกษาวิจัยอีกแบบหนึ่ง กล่าวคือ นับตั้งแต่เบนลีย์ ได้เขียนหนังสือ The Process of Government ออกมา นักรัฐศาสตร์ก็ได้ให้ความสนใจบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มในเมืองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ การให้ความสนใจเรื่องกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน (interest group and pressure group)⁸

นักรัฐศาสตร์ ผู้ซึ่งสนใจแนวความคิดเรื่องกลุ่มพยายามที่จะทำความเข้าใจความเป็นจริง ทางการเมือง 2 ประการ คือ (1) กลุ่มมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มอย่างไร และ (2) กลุ่มมีผลกระทบต่อระบบการเมืองอย่างไร เพื่อที่จะตอบคำถามแรก นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจการ

⁸ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน E. Pendleton Herring, Group Representation Before Congress (Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1929); Peter H. Odegard, Pressure Politics : The Story of the Anti-Saloon League (New York: Columbia University Press, 1928); E. E. Schattschneider, Politics, Pressures, and the Tariff (Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 1935).

แปลงรูปของกลุ่มจากลักษณะอื่น ๆ ไปสู่กลุ่มอ้างอิง (inference group)⁹ กลุ่มอ้างอิงหมายถึงกลุ่มที่สมาชิกกลุ่มยึดกลุ่มเป็นฐานทางทัศนคติและพฤติกรรมของตน เช่นกลุ่มพวกสูงวัยจะไม่เข้ากลุ่มอ้างอิงเพราะทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มไม่ได้ยึดเอาค่านิยมของกลุ่มเป็นฐาน งานทางตรงกันข้ามสมาชิกสภาพแรงงานมักจะยึดเอาค่านิยมของกลุ่ม (เช่น ค่าแรงสูง สวัสดิการดี) เป็นฐานต่อทัศนคติและพฤติกรรมของตน เป็นต้น

ในคำถามที่สอง นักวิจัยให้ความสนใจต่อกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์หมายถึง การรวมตัวของบุคคลตามผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง และพยายามกระทำการที่จะมีอิทธิพลในกระบวนการทางการเมือง เช่น สมาคมธนาคารไทยพยายามจะมีอิทธิพลต่อร่างพระราชบัญญัติทางการเงิน และนโยบายการคลังของประเทศ เป็นต้น

อิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อตัวบุคคล ในเรื่องของกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองได้กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อตัวบุคคลแล้วบางส่วนว่า ปกติแล้วครอบครัวจะกล่อมเกล่าให้เด็กมีทัศนคติพื้นฐานทางการเมืองบางประการ เช่น การบอกระบุว่าตนเป็นคนชาติใด ทัศนคติต่ออำนาจหน้าที่ทางการเมือง และศรัทธาต่อระบบการเมือง เป็นต้น เมื่อเด็กเติบโตขึ้นกลุ่มเพื่อนฝูงจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของเด็กด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งครอบครัวและกลุ่มเพื่อนฝูงนับเนื่องได้ว่าเป็นกลุ่มปฐมภูมิ (primary group) เพราะมีการปะทะสังสรรค์แบบตัวต่อตัว จากการวิจัยโดยทั่วไประบุว่าอิทธิพลของกลุ่มปฐมภูมิจึงมีความมั่นคงอยู่ในตัวเด็กเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ด้วย

เมื่อผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว บุคคลจะพัฒนาเอกลักษณ์ของกลุ่มที่ตนเองสังกัดขึ้นมา กลุ่มที่มีอิทธิพลในช่วงวัยผู้ใหญ่นี้เรียกว่า กลุ่มทุติยภูมิ เพราะสมาชิกของกลุ่มไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง และมีลักษณะเป็นทางการเมืองมากกว่าปฏิสัมพันธ์ที่มีในกลุ่มเพื่อนฝูงและครอบครัว บางคนอาจเข้าร่วมกลุ่มที่เป็นองค์การหรือกลุ่มจัดตั้งเพื่อเป็นตัวแทนในแต่ละผลประโยชน์และคนหนึ่ง ๆ อาจเข้าร่วมมากกว่าหนึ่งกลุ่ม

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มอย่างไร เป็นประเด็นที่นักรัฐศาสตร์ให้ความสนใจ กรณีศึกษาที่สำคัญอย่างหนึ่งได้แก่ การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยทั่วไปพบว่า กลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับว่า บุคคลมีความผูกพัน

⁹Bernard R. Berelson and Garry A. Steiner, Human Behavior: An Inventory of Scientific Findings (New York : Harcourt, Brace Jovanovich, 1964), p.558.

ความเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นมากน้อยเพียงใด ยิ่งบุคคลมีความผูกพันกับกลุ่มสูง กลุ่มก็จะยิ่งอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลสูงด้วย¹⁴ ในทางการเมือง กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคลสูง ถ้ากลุ่มนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการเมือง¹⁰

อิทธิพลของกลุ่มต่อการเมืองการปกครอง ปัญหาที่สองที่นักรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญคือ กลุ่มมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองหรือไม่ อย่างไร ผลการศึกษาที่ค้นพบอยู่ในลักษณะเงื่อนไขเช่นเดียวกัน บางกลุ่มไม่มีอิทธิพลทางการเมือง เพราะกลุ่มนั้นไม่ได้มุ่งที่จะมีอิทธิพลทางการเมือง บางกลุ่มอยากจะมีอิทธิพลทางการเมือง แต่ไม่สามารถมีอิทธิพลทางการเมืองได้ แต่บางกลุ่มสนใจที่จะเข้ามามีอิทธิพลทางการเมือง และประสบความสำเร็จในความพยายามดังกล่าว นักรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญเรื่องนี้

คุณแจดอกสำคัญในความสำเร็จของกลุ่มที่จะมีอิทธิพลทางการเมืองคือ "การเข้าถึง" (access)¹¹ การเข้าถึงในที่นี้หมายถึง อัตราที่แต่ละกลุ่มสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรทางการเมือง โดยอาจจะเป็นนักการเมือง หรือข้าราชการก็ได้ อย่างไรก็ตาม แนวคิด "การเข้าถึง" ไม่สามารถทำให้เราเข้าใจได้ว่าทำไมบางกลุ่มเข้าถึงแต่บางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงได้ นักรัฐศาสตร์พยายามทำความเข้าใจในเรื่องนี้ โดยการศึกษาลักษณะของกลุ่ม (group characteristics) และเทคนิคที่กลุ่มใช้ในการเข้าถึงการเมือง จากการวิจัย พบคุณลักษณะของกลุ่มที่เสริมสร้างการเข้าถึงทางการเมืองอยู่หลายประการ ตัวอย่างเช่น หากกลุ่มมีความเกาะกันของสมาชิกภายในกลุ่ม (cohesion) แน่นแฟ้น มีขนาดใหญ่ มีผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถ มีสถานภาพของกลุ่มสูง มีการจัดองค์กรดีและมีความมั่นคง กลุ่มก็จะมีศักยภาพที่จะเข้าถึงทางการเมืองสูง¹¹ และนี่คือข้อสรุปเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาของนักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ สรุปได้ว่า กลุ่มมีความสำคัญต่อทางการเมืองใน 2 ลักษณะ คือ

¹⁰Angus Campbell, et al., The American Voter (New York : Wiley, 1964), p.108.

¹¹Ibid., p.171.

1. กลุ่มมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม

1.1 ยิ่งสมาชิกมีความผูกพันในกลุ่มสูง กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลสูง¹²

1.2 ยิ่งกลุ่มมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองสูง กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลสูง¹³

อิทธิพลของกลุ่มมีอยู่ 2 ประการ คือ กลุ่มสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อประเด็นการเมือง อีกนัยหนึ่ง กลุ่มสามารถเป็นแหล่งอ้างอิงในทางการเมืองได้ ฉะนั้นการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม จะนำมาซึ่งการได้ข่าวสารทางการเมือง ลักษณะที่สองกลุ่มมีอิทธิพลต่อสมาชิกของกลุ่มในด้านการหนุนเนื่องงาให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะโดยการติดต่อเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มหรือเพื่อข่าวสารทางการเมือง สมาชิกของกลุ่มจะมีความมั่นคงในการติดต่อทางการเมือง เพราะมีสมาชิกของกลุ่มหรือกลุ่มหนุนอยู่ และอีกประการหนึ่ง การที่บุคคลติดต่อทางการเมืองจะทำให้รับข่าวสารการเมืองมากยิ่งขึ้นและการมีข่าวสารการเมืองมากจะทำให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมาก นอกจากนั้นสมาชิกของกลุ่มเองก็มักจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล หากบุคคลนั้นผูกพันกับกลุ่มสูงและเห็นว่ากลุ่มนั้นเกี่ยวข้องกับการเมือง

2. กลุ่มมีอิทธิพลต่อระบบการเมือง ในส่วนนี้จะเห็นว่า ฤกษ์แจสำคัญในความสำเร็จของกลุ่มที่จะมีอิทธิพลทางการเมือง คือ "การเข้าถึง" ทางการเมือง ซึ่งกลุ่มที่จะเข้าถึงในส่วนนี้จะต้องมีลักษณะของกลุ่มที่มีการเกาะกันของสมาชิกภายในกลุ่มอย่างแน่นแฟ้น มีขนาดใหญ่ มีผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถ มีสถานภาพของกลุ่มสูง มีการจัดองค์กรที่ดีและมีความมั่นคง ซึ่งในส่วนนี้เมื่อมองดูจากการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันและจากอดีตที่ผ่านมาจะพบว่า คุณลักษณะดังกล่าวมีน้อยมากไม่อาจจะเป็นการรวมกลุ่มที่เป็นกลุ่มใหญ่ การมีการจัดองค์กรที่ดี การเกาะกันของสมาชิกภายในกลุ่มอย่างแน่นแฟ้นหรือแม้กระทั่งการมีผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถ มีสถานภาพสูงก็ทำได้ เป็นผู้นำที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะเหตุนี้เอกภาพในการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีน้อย ทำให้อิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อระบบการเมืองของประเทศจึงไม่สามารถจะก่อเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีบารมีพอจะรักษาระบบการเมืองของประเทศให้เป็นไปตามแนวความคิดและระบบสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่มตนได้

¹²Truman, The Governmental Process, p.264.

¹³ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Isaak, Scope and Methods of Political Science, p.211.

อเล็กซิส เคอะ ต็อกเกอะวิลส์ ได้กล่าวถึงการรวมกลุ่มทางการเมืองของคนอเมริกันว่า "อาณานิคมทั้ง 13 แห่ง ซึ่งได้สลัดแยกจากอังกฤษไปพร้อมกันเมื่อตอนปลายศตวรรษที่แล้วมีศาสนา (กรณีนิวอิงแลนด์) ภาษา ขนบธรรมเนียมเดียวกัน และกฎหมายเกือบจะฉบับเดียวกัน อาณานิคมเหล่านี้ต่อสู้กับศัตรูคนเดียวกัน ดังนั้น จึงน่าจะมีเหตุผลหนักแน่นมากที่เคียวในการรวมตัวกันอย่างสนิทแนบแน่น และกลบกลืนอยู่ในชาติหนึ่งชาติเดียวกัน"¹⁴ และเหตุผลที่ทว่าให้ประชาธิปไตยในประเทศสหรัฐอเมริกา ประสบความสำเร็จจนสาบสูญของต็อกเกอะวิลส์ คือ "คนในประเทศนี้มีความเสมอภาคทางด้านทรัพย์สินสมบัติและสติปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือมีพลังเท่าเทียมกันสูงกว่าประเทศอื่นใดในโลก และไม่เคยมียกเว้น เช่นนี้ไม่ว่าในศตวรรษใด ๆ เท่าที่ประวัติศาสตร์จะจดจำมาได้ การใช้อิทธิพลอันใดในกิจกรรมของบ้านเมืองนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก"¹⁵ และสังคมของอเมริกันก็ไม่ได้ยึดติดหรือยกย่องผู้นำ โดยถือว่า "ราษฎรไม่มีอะไรที่แสดงว่าตนเหนือกว่าคนอื่น เขาไม่จำเป็นต้องเชื่อฟังหรือเคารพกัน เขาใช้ความยุติธรรมร่วมกันและปกครองรัฐร่วมกัน และโดยทั่วไปทุกคนจะประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องที่มีอิทธิพลต่อชะตาชีวิตของส่วนรวม คนอเมริกันซึ่งปะปนกันอย่างง่ายคายในสภาพการเมืองหรือในศาล ตรงกันข้ามจะคอยระวังที่จะแยกตัวออกเป็นสมาคมเล็ก ๆ ซึ่งแตกต่างกัน เพื่อหาความสนุกสนานเพลิดเพลินในชีวิตส่วนตัวที่แยกออกไปต่างหาก แต่ละคนจะยอมรับอย่างเต็มใจว่าเพื่อร่วมชาติของตนเท่าเทียมกับตน แต่เขาจะรับรองเพื่อนและแขกเพียงไม่กี่คนเท่านั้น"¹⁶

¹⁴อเล็กซิส เคอะ ต็อกเกอะวิลส์, ประชาธิปไตยอเมริกา เล่ม 1 วิกาวรรณ ตูยานนท์ แปล วินิตา โกรฤกษ์ บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 133

¹⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 62-63.

¹⁶อเล็กซิส เคอะ ต็อกเกอะวิลส์, ประชาธิปไตยอเมริกา เล่ม 2 วิกาวรรณ ตูยานนท์ แปล วินิตา โกรฤกษ์ บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), หน้า 254-255.

การก่อเกิดกลุ่มของไทย

โครงสร้างสังคมไทยถูกผูกเข้าด้วยกันด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว ดังจะเห็นได้กับทุกระดับของสังคมไทยจะพบว่า มีความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้าไปเกี่ยวข้องหรือเป็นตัวกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่มาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมของไทยถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ ไม่ได้ปฏิเสธว่าลักษณะความสัมพันธ์ของสังคมถูกกำหนดด้วยปัจจัยอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจสภาพแวดล้อม เป็นต้น เพียงแต่ต้องการชี้ให้เห็นว่าพลวัตของสังคมไทยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลอยู่มาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเข้ามามีอิทธิพลของสังคมไทยไม่น้อย เพราะฉะนั้นการจะเข้าใจสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตาม จำเป็นที่ต้องเข้าใจระบบของความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนไทยเป็นพื้นฐาน¹⁷ ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่กล่าวถึงนี้จะแยกแยะออกเป็นระบบได้ตามรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 วงจรแห่งความสัมพันธ์ของสังคมไทย

¹⁷กนก วงษ์ตระหง่าน, การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 335-341.

วงจรแห่งความสัมพันธ์ของสังคมไทย

ความสัมพันธ์ส่วนตัวจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างบุคคล ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการพบปะกันจึงจำเป็นสำหรับคนไทยซึ่งอาจจะมีได้หลายลักษณะ เช่น การเป็นญาติ เป็นเพื่อน เป็นผู้ร่วมงาน เป็นเพื่อนเรียน เป็นคนรู้จักกัน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้จะพบกันหรืออาจจะนำบุคคลอื่นเข้ามาพบปะกันเพิ่มขึ้น แต่ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อพวกเขามีการพบปะกันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ถ้าการพบปะขาดหายไปความสัมพันธ์ส่วนตัวก็จะลดลงและขาดหายไปด้านที่สุด ดังตัวอย่างในกรณีของการเป็นญาติกัน โดยการเป็นญาติสะท้อนถึงการมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยปริยาย แต่ถ้าญาติเหล่านั้นไม่มีการพบปะหรือไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ความรู้สึกผูกพันทางส่วนตัวของผู้เป็นญาตินั้น ๆ ก็จะลดลง เป็นต้น ดังนั้น การพบปะหรือไปมาหาสู่กันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ ผลที่ตามมาคือบุคคลเหล่านั้นจะมีความรู้สึกว่าตนเองมีความใกล้ชิดกัน ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะสร้าง "ความไว้วางใจ" ให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลได้

เมื่อบุคคลมีความไว้วางใจต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านั้นก็จะนำไปสู่การกระทำช่วยกัน และที่สำคัญคือความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับคนไทยในการเป็น "เพื่อนหรือพวก" เดียวกันการเป็นเพื่อนหรือพวกท้องถิ่น เป็นหัวใจของการกำหนดการกระทำระหว่างบุคคลของคนไทยทั้งนี้เพราะคนไทยให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการเป็นเพื่อนมาก การเป็นเพื่อนสำหรับคนไทยสะท้อนถึงเงื่อนไขที่บุคคลหนึ่งจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนของตนการช่วยเหลือระหว่างเพื่อนนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจมากคือ การช่วยเหลือนี้ไม่ถูกกำหนดด้วยหลักการหรือความถูกต้องกล่าวคือเมื่อเป็นเพื่อนกันแล้วจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าการช่วยเหลือกันนั้นจะขัดหรือผิดต่อหลักการหรือความถูกต้องบางอย่าง เช่น ความยุติธรรม เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะคนไทยให้ความสำคัญแก่การเป็นเพื่อนมากกว่าหลักการ ขณะนี้อาจจะมีหลายคนปฏิเสธข้อสังเกตนี้ได้ อาจจะขอให้พิจารณาถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นจริงของคนไทยว่าเป็นเช่นที่กล่าวหรือไม่ ดังเช่น เรามักจะพบกันอยู่เสมอในทางการเมือง ธุรกิจราชการ เป็นต้น ว่ามีการช่วยเหลือเพื่อนหรือพวกท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง โดยที่การช่วยเหลือนั้นขัดกับหลักการบางอย่าง เช่น ในการไปติดต่อกับสถานที่ราชการหลักการที่พึงจะยึดปฏิบัติคือคนที่มาถึงก่อนควรจะได้รับบริการจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน แต่ในความจริงเราพบเห็นเสมอ ๆ ว่าถ้ามีคนหนึ่งมาทีหลัง แต่เนื่องจากเขาเป็นเพื่อนกับเจ้าหน้าที่คนนั้น เจ้าหน้าที่คนนั้นก็มักจะลัดคิวให้แก่มานั้นเพราะเขาเป็นเพื่อน ที่น่าสนใจคือ คนที่รออยู่ในคิวต่างก็ยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นการยอมรับความเป็นเพื่อนหมายถึงการได้รับการบริการก่อนคนอื่นได้โดยปริยาย และสำหรับคนซึ่ง เป็นเพื่อนก็จะคาดหวังว่าเพื่อน

ของคนที่เป็นเจ้าหน้าที่จะต้องได้รับการแก้ตนเป็นกรณีพิเศษก่อนคนอื่น ๆ ด้วย ที่น่าสนใจต่อไปอีกคือ ถ้าเจ้าหน้าที่คนนั้นมาให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนของตน เพื่อนคนนั้นก็อาจไม่พอใจและความเป็นเพื่อนก็จะลดลง นั่นหมายความว่าความเป็นเพื่อนจะต้องมีคุณค่าบางประการแอบแฝงอยู่ ซึ่งทำให้คนที่ เป็นเพื่อนสามารถที่จะคาดหวังการกระทำของเพื่อนของตนได้ และที่สำคัญต่อไปอีกคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเมื่อให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนของตนแล้วโดยขัดกับหลักการ "มาก่อนได้รับบริการก่อน" เจ้าหน้าที่ของรัฐคนนั้นจะรู้สึกว่าคุณเองได้ทำผิดอะไรเลย ตรงกันข้ามเขากลับจะรู้สึกว่าเขาได้ทำอะไรบางอย่างที่ผิดลงไปคือ การช่วยเหลือเพื่อน

จากคำอธิบายข้างต้นนี้จะเห็นว่า ความเป็นเพื่อนหรือพวกเดียวกันของคนไทยนี้มีความสำคัญต่อการกำหนดการกระทำของคนไทยมาก กล่าวคือ คนไทยมักจะพบเห็นกันอยู่เสมอว่าความเป็นเพื่อนเป็นอุปสรรคสำคัญของการนำหลักการต่าง ๆ มาใช้เป็นหลักการของการทำงานในหมู่คนไทย เพราะในที่สุดแล้วมักจะพบว่าความเป็นเพื่อนได้เข้ามาทำลายหลักการเหล่านั้นจนหมดสิ้น ดังนั้น การจะนำหลักการใดมาใช้เป็นกรอบของการทำงานหรืออยู่ร่วมด้วยกัน จะต้องสามารถจัดการให้ความเป็นเพื่อนไม่เป็นอุปสรรคต่อหลักการนั้น มิฉะนั้นแล้วหลักการนั้นก็จะเป็นเพียงความคิดที่ไม่สามารถทำให้เกิดผลปฏิบัติตามความเป็นจริงได้ ความเป็นเพื่อนกันดังกล่าวแล้วนำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มคนที่ เป็นเพื่อนกันนั้นหมายความว่า คนที่เป็นเพื่อนกันมีเงื่อนไขที่จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือกันและกันระหว่างเพื่อนนี้ทำให้คนไทยที่เป็นเพื่อนกันจะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ดังจะเห็นได้ว่าการพึ่งพากันและกันปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในกลุ่มเพื่อนฝูงหรือพวกพ้องเดียวกัน และการพึ่งพากันนี้ก็ เป็นเงื่อนไขที่จะต้องให้คนเหล่านั้นกลับไปพบปะกันอีก เพื่อที่จะให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีอยู่เดิมลงอยู่หรือมีมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้การพึ่งพากันดำเนินต่อไปได้

จากความเข้าใจจวงจรแห่งความสัมพันธ์ของคนไทยเช่นนี้ จะเห็นว่าคนไทยกลุ่มต่าง ๆ จะต้องพยายามชักกันให้จวงจรนี้หมุนไปได้อย่างราบรื่นและมั่นคง ทั้งนี้ เพราะความราบรื่นและมั่นคงของจวงจรนี้จะ เป็นหลักประกันให้แก่คนไทยเหล่านั้นได้พึ่งพาซึ่งกันและกันหรือได้ประโยชน์จากกันและกันในขณะที่เพื่อนที่อยู่นอกจวงจรนี้จะมาได้รับ ถ้ามองในแง่นี้จะเห็นว่าจวงจรนี้มีส่วนช่วยให้คนไทยในจวงจรนี้สามารถจะมีอำนาจมากขึ้นหรือได้รับการมากขึ้นได้ เพราะลำพังตัวเขาคนเดียวจะไม่สามารถกระทำการบางอย่างได้เพราะไม่มีเพื่อนคอยช่วยเหลือ ด้วยตรรกะนี้ทำให้เราพอจะมองเห็นได้ว่าผู้กระทำทางการเมืองของไทยที่จะประสบความสำเร็จทางการเมือง จะต้องมีความสามารถที่จะมีเพื่อนหรือพวกพ้องจำนวนมากและในทางตรงกันข้ามสำหรับผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง การจะรักษาอำนาจนั้นไว้ได้ก็จะต้องมีเพื่อนหรือพวกมากคอยค้ำจุนค้ำที่ที่เราจะเห็นเสมอว่าการเมืองกับการเล่นพรรคเล่นพวกเป็นสิ่งที่คู่กันสำหรับการเมือง

ไทยและที่สำคัญคือ คนไทยมักจะยอมรับว่าเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ นอกจากจะต้องปรับตัวเองให้อยู่กับมันให้ได้ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงคุณค่าของคนไทยที่มีส่วนช่วยทำให้ระบบการเมืองแบบพรรคพวกนี้คงอยู่ได้ในทางอ้อม

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีทางตะวันตกของนักวิชาการทฤษฎีกลุ่มที่มีชื่อเสียงหลายท่านได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิดกลุ่ม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีข้อจำกัดอยู่มากไม่สามารถนำมาอธิบายกระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงสร้างในสังคมไทย อาจมีคำถามได้ว่าทฤษฎีดังกล่าวที่หาความจริงในการอธิบายกระบวนการก่อเกิดไม่ได้ทั้งหมด คำถามที่ทราบดีเห็นภาพชัดเจนก็คือ การเกิดกลุ่มของตะวันตกมองและอธิบายการเกิดกลุ่มภายใต้ขอบเขตของโครงสร้างของสังคมตะวันตก ซึ่งมีระบบคือคุณค่า หรือค่านิยมที่แตกต่างกับระบบคิด คุณค่าหรือค่านิยมของโครงสร้างสังคมไทยภายใต้สังคมที่แตกต่างกัน อาจทำให้กระบวนการเกิดกลุ่มผลประโยชน์แตกต่างกันด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นนัยสำคัญ

ด้วยวงจรแห่งความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยนี้ปรากฏให้เห็น ในพฤติกรรมของการรวมกลุ่ม (group formation) ที่น่าสนใจคือทฤษฎีของตะวันตกในเรื่องกลุ่ม (group theory) เราจะพบว่าสมมติฐานของทฤษฎีตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่ากลุ่มเกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลต่าง ๆ มีผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะ เป็นผลประโยชน์ทางวัตถุจนถึงความคิดร่วมกัน และผลประโยชน์หรือความคิดเหล่านั้นเป็นแรงยึดเหนี่ยว (binding force) ที่จะทำให้บุคคลเหล่านั้นอยู่ร่วมกันในกลุ่มเดียวกัน ถึงการมีกิจกรรมหรือบทบาทร่วมกันเพื่อให้ได้ซึ่งผลประโยชน์หรือความคิดร่วมกันหมดไป ไม่ว่าจะ เป็นเพราะบุคคลเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป หรือกลุ่มกิจการเปลี่ยนแปลงไป หรืออันอีกกรณีหนึ่งเมื่อกลุ่มไม่สามารถสนองตอบต่อผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกของกลุ่มตราบนั้นกลุ่มก็จะคงอยู่ต่อไปไม่ได้ เพราะสมาชิกของกลุ่มจะแยกตัวออกจากกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกเหล่านั้นมองไม่เห็นประโยชน์ที่ตนพึงจะได้รับในอนาคต สมมติฐานเชิงทฤษฎีนี้สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลต่าง ๆ จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มได้ บุคคลเหล่านั้นจะต้องตระหนักถึงผลประโยชน์ของตนที่พึงจะได้จากการรวมกลุ่ม หรือจากกลุ่มที่ตนจะไปสังกัด มิฉะนั้นแล้วเราจะไม่เข้าร่วมกลุ่ม เพราะฉะนั้นการมีสำนึกถึงผลประโยชน์ของตนจึงเป็นเงื่อนไขที่ขาดไม่ได้ต่อการเกิดกลุ่มของทฤษฎีตะวันตก

การนำทฤษฎีกลุ่มของตะวันตกมาใช้อธิบายการเมืองไทยทำให้เข้าใจด้วยว่าคนไทยรวมกลุ่มทางการเมือง หรือรวมกลุ่มกันเพื่อมีบทบาทอื่นก็ตามย่อมจะต้องตระหนักถึงผลประโยชน์ของตนที่พึงจะได้รับจากกลุ่ม แต่ในความเป็นจริงเราพบว่าคนไทยรวมตัวกันเป็นกลุ่มมักจะไม่ใช่เกิดจากการตระหนักถึงผลประโยชน์ร่วมกันเป็นสำคัญ หากแต่เกิดจากความเห็นเพื่อนหรือพวกพ้องกัน ความรักลึซิดกัน ความไว้วางใจกัน เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวทั้งสิ้นกล่าวคือรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพราะเกิดจากการชักชวนกันมา และการชักชวนมักจะมาจากการมีความสัมพันธ์ส่วนตัวดังกล่าวแล้วเป็นส่วนนำ

คือ รวมกันเป็นกลุ่มเพราะความไว้วางใจหรือเชื่อใจกัน โดยเฉพาะต่อบุคคลที่เป็นหัวหน้าในการจัดตั้งกลุ่มเมื่อมีการรวมตัวเป็นกลุ่มแล้ว จึงค่อยมาพูดถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มพึงจะมีส่วนร่วมกันและพึงจะได้รับนั้นหมายความว่าผลประโยชน์ร่วมกันไม่ใช่ว่าปัจจัยชี้ขาดของการรวมกลุ่มของคนไทย ตรงกันข้ามความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยเฉพาะกับผู้นำกลุ่มเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้สำหรับการเกิดและการรักษากลุ่มให้คงอยู่ ตัวอย่างที่พอจะเห็นได้เสมอคือ ภายใต้อาณัติต่าง ๆ ของคนไทยที่มีปัญหาภายใต้อาณัติและในที่สุดเกิดการแยกกลุ่มเช่นพรรคการเมือง กลุ่มการเมือง เป็นต้น จะพบว่า การแตกแยกของพรรคหรือกลุ่มการเมือง มักจะมาจากปัญหาความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้มีอำนาจในพรรคหรือกลุ่มนั้นเป็นส่วนใหญ่ เมื่อผู้มีอำนาจเกิดความขัดแย้งกันโดยที่ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ดีที่เคยมีต่อกัน ไม่สามารถผูกมัดกับผู้มีอำนาจเหล่านั้นอยู่ร่วมกันได้ การแยกตัวของผู้มีอำนาจเหล่านั้นก็จะตามมา เมื่อมีผู้มีอำนาจหนึ่งแยกตัวออกไปจะมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้มีอำนาจนั้นแยกตัวออกไปด้วย ทั้ง ๆ ที่สมาชิกกลุ่มเหล่านั้นไม่มีเรื่องที่ขัดแย้งกับกลุ่มหรือผู้มีอำนาจอีกรายเลย ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าการรวมตัว หรือแยกตัวออกจากกลุ่มมักจะกระทำตามความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้นำเสมอ กล่าวง่าย ๆ คือ ถ้าหัวหน้า (ลูกพี่) ของคนรวมหรือแยกตัวจากกลุ่มคน ลูกน้องก็จะทำตามโดยไม่จำเป็น ต้องมีเหตุผลนอกจากเพียงทำตามหัวหน้าเท่านั้น จะเห็นว่าการรวมกลุ่มและการแยกกลุ่มของคนไทยไม่ได้ขึ้นกับการมีผลประโยชน์ร่วมหรือแนวความคิดร่วมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นกับความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อกันและกันโดยเฉพาะต่อผู้นำอยู่มากทีเดียว

เพื่อให้เห็นความแตกต่างของทฤษฎีตะวันตกและของไทยอาจอธิบายได้ว่าการเกิดกลุ่มหรือการรวมกลุ่มตามแนวความคิดตะวันตกนั้นอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม เน้นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อเป็นพลังอำนาจทางการเมือง หรือพลังอำนาจการต่อรองในผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม สำหรับกรอบของทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นั้น การเกิดกลุ่มอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม ไม่ใช่อำนาจที่กลุ่มและการรวมกลุ่ม หากขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวในลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ลูกน้อง ฐานะไม่เท่าเทียมกันผู้อุปถัมภ์มีฐานะที่เหนือกว่าลูกน้อง ผู้นำเป็นจุดศูนย์กลางไม่ใช่ว่ากลุ่มเป็นจุดศูนย์กลางกล่าวคือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์อันแนบแน่น ขณะที่แนวความคิดตะวันตก ผู้นำกลุ่มมีฐานะเท่าเทียมกันกับสมาชิกของกลุ่ม" เนื่องจากบุคคลแต่ละคนเข้ามารวมกลุ่มกันเพราะความมีผลประโยชน์ร่วมกันความจงรักภักดีของบุคคลจึงมีต่อกันไม่ใช่ว่าต่อบุคคลหรือต่อเป้าหมายของกลุ่ม ไม่ใช่ว่าต่อผู้นำกลุ่ม เป็นต้น

อุดมการณ์ทางการเมือง

ในการดำรงชีวิตของมนุษย์มีทั้งประสบทั้งความสำเร็จและล้มเหลว มนุษย์ได้ใช้ศาสตร์และเทคโนโลยีจัดบิดเบือนความริเริ่มของธรรมชาติ แต่ก็ประสบกับความยุ่งยากในความสัมพันธ์ของอำนาจระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และไม่สามารถจะแก้ปัญหาคือความสัมพันธ์ดังกล่าวได้เสียทั้งหมด ความพยายามในการแก้ปัญหานั้นจึงเป็นเพียงความคิดซึ่งมีอยู่มากมายหลายรูปแบบที่คิดแยกแตกต่างกันออกไป

หากพิจารณาว่าสังคม (society) คือระบบของการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทรัพยากรดังกล่าวได้แก่ความมั่นคง สถานภาพ และอำนาจ ในความเป็นจริงทรัพยากรดังกล่าวถูกจัดสรรอย่างไม่เสมอภาค แต่ละสังคมมีทั้งกลุ่มคนรวยและยากจน กลุ่มที่มีเกียรติภูมิและไร้เกียรติภูมิ กลุ่มที่มีอำนาจและไร้อำนาจ อย่างไรก็ตามมนุษย์ต่างพยายามแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าโดยการใช้อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นแนวทาง และใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องอธิบายการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมในสังคม

นับตั้งแต่สิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่สิบแปดเป็นต้นมา อุดมการณ์ทางการเมืองได้ถูกแบ่งออกเป็น "ซ้าย" และ "ขวา" โดยถือเอาสูตรของการจัดสรรเป็นหลักว่า จะจัดสรรทรัพยากรในสังคมโดยเอาความเสมอภาคนิยม (egalitarianism) หรือชนชั้นนิยม (elitism) เป็นหลักสำหรับการจัดสรรความมั่งคั่ง สถานภาพ และอำนาจในสังคม คำว่า "ซ้าย" หรือ "ขวา" เริ่มใช้ในสมัยสาธารณรัฐที่หนึ่งของฝรั่งเศส ในการประชุมสภาแห่งชาติที่กรุงปารีส เมื่อฤดูร้อนปี ค.ศ. 1789 สมาชิกสภาแห่งชาติสมัยนั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษนิยม ซึ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนการสงวนไว้ซึ่งอำนาจของกษัตริย์และขุนนาง กลุ่มเสรีนิยมนิยมรัฐบาลแบบมีผู้แทน และกลุ่มหัวรุนแรงซึ่งนิยมความเสมอภาคและเสรีภาพ ในการนั่งประชุมสภาแห่งชาติคราวนั้น ที่ประชุมเป็นรูปเกือกม้า กลุ่มอนุรักษนิยมนั่งอยู่ด้านขวามือของประธาน กลุ่มหัวรุนแรงนั่งอยู่ด้านซ้ายมือ และกลุ่มเสรีนิยมนั่งอยู่ตรงกลาง¹⁸

¹⁸บรรณานุกรมอธิบายเรื่องความคลุมเครือของศัพท์นี้ ใน Kenneth K. Krogh, "Needed New Political Labels," Saturday Review XLII (December 3, 1960), 17-19, 63-64.

อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นพื้นฐานของการเมือง อุดมการณ์เป็นปัจจัยในการชี้นำ สนับสนุน และกำกับพฤติกรรมการเมืองของบุคคล กลุ่มบุคคล และประเทศชาติ "ก่อนการเมือง ภายใต้อุดมการณ์ ล้อมรอบการเมือง ข้อจำกัดของการเมือง เงื่อนไขของการเมือง...ก็คืออุดมการณ์"¹⁹ กล่าวกันตามความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ทุกคนต่างมีอุดมการณ์ จะโดยสำนึกหรือไม่สำนึกก็ตาม มนุษย์ต้องเลือกเอาอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่ง และอุดมการณ์ดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของเขา ดังที่เดวิด ไรส์แมน (David Riesman) กล่าวไว้ว่า "การปฏิเสธอุดมการณ์...พูดง่ายยิ่งกว่าทำ มนุษย์ต่างมีอุดมการณ์อยู่ทุกคน"²⁰ ในการสร้างสรรค์อุดมการณ์ นักอุดมการณ์ทางการเมืองไม่เพียงแต่คิดเท่านั้นหากแต่ต้องวาดรูปรูปของชีวิตทางการเมืองตามอุดมการณ์ที่บุคคลจะเลือกด้วยคำพูด และทางเลือกตั้ง กล่าวกันว่าไม่มีเส้นทางเดียว²¹

ความหมายของอุดมการณ์

คำว่าอุดมการณ์มีความหมายไม่สู้ดีนักทั้งนี้เพราะคนมักมองภาพไปที่ความเชื่อในลัทธิ เช่น คอมมิวนิสต์ หรือลัทธิความเชื่ออื่น ๆ การต่อต้านอุดมการณ์มีมายาวนานในประวัติศาสตร์ของมนุษย์²²

¹⁹Robert A. Dahl, A Preface to Democratic Theory (Chicago : University of Chicago Press, 1956), p.132.

²⁰David Riesman, "Intellectuals and Discontented Classes," The Radical Right, ed. Daniel Bell (Garden City, New York: Doubleday Anchor, 1964), p.156.

²¹David G. Smith, "Political Science and Political Theory," American Political Science Review, LI (September, 1957), 716.

²²บรรดาคูการอภิปรายในเชิงประวัติศาสตร์ จาก_ George Lichtheim, the Concept of Ideology and Other Essays (New York: Random House, 1967), pp.3-46; Joseph S. Roucek, "A History of the Concept of Ideology," Journal of the History of Ideas, V (October, 1944), 479-488; J. W. Stern, "Beginning Ideology," South Atlantic Quarterly, LV (April, 1956), 163-170.

คำว่า อุดมการณ์มาจากภาษาอังกฤษว่า ideology ซึ่งได้มาจากภาษาฝรั่งเศสว่า ideologie ผู้ใช้ศัพท์นี้เป็นคนแรกคือนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ Antoine Destutt de Tracy ในช่วงการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสโดยมีความหมายว่า "ศาสตร์แห่งความคิด" ซึ่งหมายถึงการศึกษาต้นตอ วิวัฒนาการและธรรมชาติของความคิด ในระยะต่อมาอุดมการณ์มีความหมายผันแปรไปอีกมากมายเป็นต้นว่า ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่สิบเก้า นโปเลียนใช้คำนี้ในความหมายทางลบโดยใช้เรียกปัญญาชนเสรีนิยมแห่งสถาบันฝรั่งเศส (Institut de France) ซึ่งในตอนแรกสนับสนุนการขึ้นสู่อำนาจของนโปเลียน ในระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐและไม่อิงศาสนา แต่ในตอนหลังต่อต้านตัวเขา เพราะนโปเลียนเปลี่ยนแปลงนโยบายไปสนับสนุนศาสนาอย่างเต็มที่ เนื่องจากกลัวการชิงดีชิงเด่นกันระหว่างรัฐกับศาสนาดังที่เคยเป็นมาในประวัติศาสตร์ ทำให้นโปเลียนห้ามการสอนจริยธรรมและรัฐศาสตร์ในสถาบันดังกล่าวสุนทรพจน์อันมีชื่อเสียงของนโปเลียน เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1812 ประนามความคิดนั้นว่าเลื่อนลอย ผิดพลาดขาดความรับผิดชอบ เป็น "อภิปรัชญามืด" (the dark metaphysics) ของอุดมการณ์ นับตั้งแต่นั้นมาก็มีคนใช้ความหมายของอุดมการณ์ว่าเป็นความคิดที่เป็นอุดมคติยูโทเปีย และเป็นความคิดที่ปฏิบัติจริงไม่ได้ อีกความหมายหนึ่ง

ความหมายอีกกระแสหนึ่ง เกิดขึ้นจากข้อเสนอของคาร์ล มาร์กซ์ และคาร์ล แมนไฮม์ (Karl Mannheim) นักสังคมวิทยาผู้มีชื่อเสียง มาร์กซ์ เรียกอุดมการณ์ว่าเป็นความคิดของชนชั้นปกครอง (นายทุน) ซึ่งมุ่งที่จะหาเหตุผลให้แก่ระเบียบสังคมที่ใช้อยู่ (ระบบทุนนิยม) ให้เป็นที่นิยมชมชอบของคนทั่วไป ส่วนแมนไฮม์ให้ความหมายของคำว่าอุดมการณ์ในลักษณะคล้ายคลึงกันว่าเป็นความคิดที่เป็นอนุรักษนิยมซึ่งมีฐานอยู่ที่ผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองของสังคม ซึ่งเป็นอีกความหมายหนึ่งของอุดมการณ์

ในการโฆษณาชวนเชื่อของพวกนาซีในเยอรมนีของสตาลินในการปฏิวัติรัสเซีย และของเหมาเจ๋อตุงในการปฏิวัติจีน มีการใช้อุดมการณ์ในความหมายที่ "เป็นเรา-เป็นเขา" "ดี-เลว" เช่น เรามีปรัชญาของเรา เรามีอุดมการณ์ เรามีผู้นำนักบุญ เรามีศาสดาเป็อนเลือด เรามีความจริงร้อยเปอร์เซ็นต์เรามีแต่ความคลบตะแลง ในลักษณะเช่นนี้ อุดมการณ์ หมายถึงระบบของความคิดซึ่งปฏิบัติจริงไม่ได้และไร้ศีลธรรม ความหมายดังกล่าวเป็นความหมายในทางเลวร้าย และผู้คนมักจะเรียกอุดมการณ์ที่ตนไม่ชอบว่า "ลัทธิ" (ism)²³

²³Maurice Cranston and Sanford A. Lakoff, eds., A Glossary of Political Ideas (New York : Basic Books, 1969), p.315.

นิยามเชิงปฏิบัติการของอุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์ทางการเมือง หมายถึง ระบบความเชื่อ ที่ระบุระบบทางการเมืองที่คิดว่าของสังคม ว่าจะมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงข้อเสนอก็ตาม ระบบความเชื่อดังกล่าวประกอบด้วยแนวทางที่จะทำ ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้(ในเชิงกระบวนการ การจัดสถาบันหรือโปรแกรมทางการเมือง) นั่นคืออุดมการณ์ หมายถึง ภาพของสังคมที่ดีและแนวทางที่จะทำให้เกิดการบรรลุเป้าหมายนั้น ซึ่งบรรยายออกมาเป็น ถ้อยคำ"²⁴ เป็นแนวคิดที่เป็นเหตุเป็นผลกันว่า จะเปลี่ยนแปลงอย่างไร และจะจัดระเบียบทางการเมืองอย่างไร²⁵ ในลักษณะดังกล่าว อุดมการณ์ทางการเมืองหมายถึงชุดของความคิดพื้นฐาน ทั้งในเชิงปทัสสถานและเชิงประจักษ์ เกี่ยวกับธรรมชาติและเป้าหมายของมนุษย์และสังคม ซึ่งมุ่งที่จะอธิบายและ ตัดสินใจเงื่อนไขของมนุษย์และเพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงการสร้างสรรค์หรือสงวนไว้ซึ่งระบบการเมืองที่ปรารถนา ผู้สร้างสรรค์อุดมการณ์ทางการเมืองขึ้นมาต่างก็มุ่งที่จะทำให้เกิดความเชื่อ และให้มีการนำปฏิบัติ (belief and action) อุดมการณ์มักจะกระตุ้นสภาวะอารมณ์ของผู้ที่ยอมรับ (หรือของผู้ที่ไม่ ยอมรับ) อารมณ์ของอุดมการณ์จึงอยู่ที่ความรู้สึกที่เกิดขึ้นและการปฏิบัติตามอุดมการณ์²⁶ ซึ่งมุ่งที่จะทำ ให้มีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลและกลุ่มบุคคล อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นระบบ ของความคิดที่หลักแหลม เป็นนามธรรม "เป็นตัวการ" (agent) ทางสังคม และเป็นตัวชี้แนะการปฏิบัติ ในทางรูปธรรม²⁷ ในฐานะที่เป็นความคิดเชิงปฏิบัติการ (ideas-in-action) ทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางการเมืองทั้งหลาย เช่น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ของขบวนการทางการเมือง กลุ่ม และพรรคการเมือง เป็นต้น

²⁴Anthony Downs, An Economic Theory of Democracy (New York : Harper, 1957), p.96

²⁵Carl J. Friedrich, Man and His Government: An Empirical Theory of Politics (New York: McGraw-Hill, 1963), p.90.

²⁶Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan, Power and Society : A Framework for Political Inquiry, Paperbound Edition (New Haven : Yale University Press, 1950), p.104

²⁷Zbigniew K. Brzezinski, Ideology and Power in Soviet Politics, Paperbound Edition (New York : Frederick A. Praeger, 1962), p.97.

ลักษณะและหน้าที่ของอุดมการณ์

อุดมการณ์ทางการเมืองมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของคนในระบบการเมือง แต่เพียง
ตระหนักว่า พฤติกรรมที่แสดงออกอาจจะไม่เป็นไปตามความคิดในอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งเสมอไป
ส่วนมากมักจะมีลักษณะ "ผสม" ในทันองเดียวกันอิทธิพลที่เกิดขึ้นจากอุดมการณ์เดียวกันในแต่ละระบบ
การเมืองอาจจะไม่เหมือนกันเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละระบบการเมืองและสภาพแวดล้อม
ของระบบ เดวิด อีสตัน (David Easton) กล่าวถึงหน้าที่ของอุดมการณ์ไว้ว่า อุดมการณ์คือชุด
ของความคิดและเป้าหมายซึ่งช่วยให้มวลสมาชิกของระบบสามารถเข้าใจอดีต อธิบายปัจจุบันและมองเห็น
อนาคต อุดมการณ์จะช่วยให้มวลสมาชิกของระบบคาดการณ์ได้ว่าควรจะใช้หรือจำกัดอำนาจทางการเมือง
อย่างไร อุดมการณ์อาจสร้างภาพหลอนชีวิตทางการเมืองก็ได้ และอุดมการณ์อาจช่วยประเมินชีวิตทาง
การเมืองตามความเป็นจริงก็ได้เช่นกัน อุดมการณ์มีศักยภาพดังกล่าวนี้อาจเป็นชุดความคิดเชิง
จริยธรรม มองในแง่ของเครื่องมืออุดมการณ์จะให้ความหมายความนึกคิดของมนุษย์ มองในแง่ของ
การปฏิบัติการณ์ อุดมการณ์จะเป็นตัวกระตุ้นหรือชักนำมนุษย์ไปสู่ความสำเร็จตามความคิดจากลักษณะ
ดังกล่าว อุดมการณ์ประกอบขึ้นด้วยการตีความและหลักการเชิงจริยธรรม ซึ่งกำหนดเป้าหมาย องค์กร
และขอบเขตของชีวิตทางการเมืองไว้²⁸

โดยทั่วไปนั้น อุดมการณ์จะทำหน้าที่ดังนี้

ประการแรก อุดมการณ์จะกำหนดโครงสร้างแห่งการรู้ (cognitive structure) ขึ้น
เป็นความเชื่อทางการเมือง โครงสร้างดังกล่าวจะเป็นฐานของการรับรู้ การให้ความหมาย และการ
ตีความสิ่งที่อยู่รอบตัวเขา²⁹ นั่นคือ อุดมการณ์จะช่วยในด้านการสื่อสารความนึกคิดระหว่างสมาชิกของคน
ในโครงสร้างการรู้เดียวกัน ช่วยสะสางความกำกวมสงสัยอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ประการที่สอง อุดมการณ์ช่วยเสนอแนะมาตรการในด้านปฏิบัติสำหรับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใน
สถานการณ์ต่าง ๆ อุดมการณ์จะทำหน้าที่คล้ายชุดของกฎว่าบุคคลควรจะทำปฏิบัติอย่างไรในทางการเมือง

²⁸David Easton, A Systems Analysis of Political Life (New York: John Wiley, 1965), p.290

²⁹ibid.

โดยระบุถึงสิทธิ หน้าที่ สักดิ์ศรี เป้าหมายทางการเมือง นิยาม อำนาจและข้อจำกัดแห่งอำนาจของ บุคคลและกลุ่มบุคคลไว้

ประการที่สาม อุคมการณ์เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา และเสริมสร้างบูรณาการในระดับ บุคคล อุคมการณ์จะช่วยให้บุคคลสามารถรับมือกับความขัดแย้งภายในตัวเองและระหว่างตัวเองกับบุคคล อื่น ทำให้บุคคลสามารถมองเห็นภาพรวมทั้งหมดได้ในระดับกลุ่มหรือระดับสังคม อุคมการณ์จะช่วยลดความ ขัดแย้งระหว่างสมาชิกของสังคม โดยการกำหนดความต้องการร่วม (common wants) ขึ้น³⁰

ประการที่สี่ อุคมการณ์จะช่วยระบุว่าบุคคลคือใคร กล่าวคือ อุคมการณ์ไม่เพียงเป็นเลนส์ที่ บุคคลใช้มองโลกรอบตัวเขาเท่านั้น แต่อุคมการณ์จะช่วยให้บุคคลมองภาพตัวเองได้ชัดขึ้น นั่นคืออุคมการณ์ จะนิยามสภาพของบุคคลและสังคม ว่าตัวเขาคือใคร³¹ นอกจากนี้อุคมการณ์ยังจะช่วยสร้าง ความเป็น เจ้าของ ช่วยคนในบุคลลาให้เข้ากับเส้นสายของสังคมเชื่อมบุคคลเข้ากับอดีต และนำทางบุคคลไปในอนาคต

ประการสุดท้าย อุคมการณ์เป็นพลังของบุคคลและเป็นพลังร่วมของบุคคลในการปฏิบัติการ เพื่อความสงบสุขร่วมกันของมนุษย์³²

ประเภทของอุคมการณ์ ในระยะเริ่มแรกที่มาร์กซ์สนใจปัญหาอุคมการณ์นั้น แนวความคิดที่ เขาอ้างอิงถึงได้แก่ อุคมการณ์ที่ปัจจุบันนี้บรรดาผู้ศึกษาเรื่องอุคมการณ์เรียกว่า "อุคมการณ์เพื่อการรับใช้ อำนาจในระบบ" (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า-อุคมการณ์รับใช้) หรือที่เรารู้จักกันดีในนามของ "อุคมการณ์ หลัก" (dominant ideology) ในขณะที่เดียวกันมีอุคมการณ์อีกประเภทหนึ่งซึ่งไม่ค่อยได้รับความสนใจ ศึกษาเท่าใดนักคือ "อุคมการณ์เพื่อการต่อต้านอำนาจในระบบ" ซึ่งต่อไปจะเรียกว่าอุคมการณ์ต่อต้าน) ที่ มักจะพบเห็นได้คือผู้เสมอในกบฏชาวนานาในอดีตหรือการเคลื่อนไหวของชนชั้นกรรมาชีพ การเคลื่อนไหว ของกลุ่มสตรี กลุ่มต่อต้านสังคม เป็นต้น เนื่องจากภาระหน้าที่ของอุคมการณ์ 2 ประเภท นี้เกิดมาต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่อุคมการณ์รับใช้เกิดมาเพื่อทำหน้าที่ดำรงรักษา ถ้าจุนระบบเดิม อุคมการณ์ต่อต้านกลับ

³⁰Robert A. Dahl, Modern Political Analysis, 2nd ed. (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1970), p.42.

³¹Friedrich and Brzezinski, Totalitarianism and Autocracy, Part V.

³²Dan N. Jacobs, The Masks of Communism (New York : Harper & Row, 1963), p.44.

เกิดมาเพื่อทำลายล้างระบบเดิม และนำเสนอระบบใหม่ อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ประเภทหลังอาจมีกฎเกณฑ์ทั่วไปร่วมกับอุดมการณ์ประเภทแรก ขณะเดียวกันก็มีกฎเฉพาะของมัน ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ ก็คือ อุดมการณ์ต่อต้านจะไม่เคยได้รับการถ่ายทอดเผยแพร่จากกลไกรัฐเลย หากแต่ต้องแอบแฝงอยู่ตามขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือในขณะที่อุดมการณ์รับใช้จะต้องเน้นการสรรเสริญระบบสังคมเดิมสิ่งที่อุดมการณ์ต่อต้านจะขาดเสียมิได้ก็คือ การเสนอภาพของสังคมใหม่ที่ดีกว่า เป็นต้น

จากแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ทางการเมืองจะเห็นว่า อุดมการณ์ทางการเมืองจะเป็นพื้นฐานของการเมือง โดยอุดมการณ์จะเป็นปัจจัยในการชี้แนะ สนับสนุน และกำกับพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล กลุ่มบุคคลและประเทศชาติซึ่งมนุษย์ทุกคนต่างก็มีอุดมการณ์ของตนเอง จะโดยสำนึกหรือไม่สำนึกก็ตามแต่ มนุษย์ก็ต้องเลือกเอาอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งและอุดมการณ์ดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของเขา อุดมการณ์จะเป็นตัวกระตุ้นสภาวะอารมณ์ของผู้ที่ยอมรับ หรือไม่ยอมรับก็ตามจะทำให้เกิดการนำไปปฏิบัติ เพราะฉะนั้นอำนาจของอุดมการณ์จึงอยู่ที่ความรู้สึกรู้สึกที่เกิดขึ้นและการปฏิบัติตามอุดมการณ์ อุดมการณ์ทางการเมืองจะเป็นแบบของความคิดที่หลักแหลม เป็นนามธรรม "เป็นตัวการ" ทางสังคมและเป็นตัวชี้แนะการปฏิบัติในทางรูปธรรม ในฐานะที่เป็นความคิดเชิงปฏิบัติทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางการเมืองทั้งหลาย เช่น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของขบวนการทางการเมือง กลุ่มและพรรคการเมือง เป็นต้น ซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองนี้น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการชี้แนะให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตัดสินใจร่วมอยู่ในกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองใด

ผลประโยชน์

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากจะเข้าใจแนวความคิดและทฤษฎีกลุ่มและอุดมการณ์ทางการเมืองแล้ว ยังใช้แนวความคิดในเรื่องของผลประโยชน์เป็นกรอบในการศึกษาด้วย ผลประโยชน์ทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแยกผลประโยชน์ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ³³

³³ไมตรี อินทสุต, "กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง : ความหมายและแนวทางการศึกษา," รัฐศาสตร์นิเทศ (13 มิถุนายน 2521) : 74.

1. ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางอำนาจ
2. ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
3. ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางสถานะทางสังคม

ภาวะผู้นำ

ความเป็นผู้นำเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารหรือการจัดการ ผู้นำมีหน้าที่ทำให้อื่นตามและ การที่คนอื่นทำตามผู้นำก็ไม่มีใครรับรองว่าผู้นำจะนำพาไปในทิศทางที่ถูกต้องเสมอ ดังนั้นคนที่ เป็นผู้นำที่เข้มแข็งก็อาจจะไม่เข้าผู้จัดการหรือผู้บริหารที่ดีก็ได้ ทีด (Ordway Tead) ให้ความจำกัดความเป็นผู้นำว่า ความเป็นผู้นำได้แก่กิจกรรมในการใช้อิทธิพลจูงใจให้คนอื่นร่วมมือปฏิบัติงาน เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใด อย่างหนึ่ง ซึ่งคนเหล่านั้นเองเห็นว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนา³⁴

เทอร์รี่ (Terry) อธิบายการเป็นผู้นำคือ กิจกรรมที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดความ กระตือรือร้นอย่างจริงจัง เพื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่ม³⁵

ริชาร์ด และ กรีนสโลว์ (Max D. Richards and Paul S. Greenslow) กล่าวว่า การเป็นผู้นำอาจให้ความหมายได้ว่า เป็นความพยายามของบุคคลที่จะชักจูง และกำหนดพฤติกรรม ทัศนคติ ความเชื่อ หรือค่านิยมของบุคคลอื่น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง³⁶ อิทธิพลของการกระทำพฤติกรรม ความเชื่อถือ และความรู้สึกของบุคคลหนึ่งงานระบบสังคมที่มีต่ออีกบุคคล หนึ่ง โดยที่ผู้ถูกกระทำเต็มใจยอมรับอิทธิพลนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁴Ordway Tead, The Art of Leadership (New York : McGraw-Hill Book Company, 1968).

³⁵Max D. Richards and Paul S. Greenlow, Management and Decision-making (Homewood : Richard D. Irwin Inc., 1961).

³⁶Ibid.

สรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลอย่างน้อย 2 คน คนหนึ่งพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนืออีกคนหนึ่ง และอีกคนหนึ่งก็ยอมรับอิทธิพลอันนั้น ความเป็นผู้นำมาช้านาน แต่คนที่มีอำนาจอาจใช้อำนาจเข้ามาเป็นผู้นำได้ และในขณะที่เดียวกันคนที่เป็ผู้นำก็สามารถที่จะใช้อำนาจได้ คือความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นและทำให้เกิดการทํากิจกรรมทั้งที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นในสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใดโดยเฉพาะ และบุคคลที่เป็นผู้นำจะเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือทํากิจกรรมที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในสถานการณ์นั้น ความเป็นผู้นำเป็นการแสดงความสามารถของบุคคลหนึ่งที่มีลักษณะดีเด่นกว่าคนอื่นในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน เช่นเป็นบุคคลฉลาดกว่าคนอื่น ๆ ความเป็นผู้นำคือที่รวมของอิทธิพลที่บุคคลหนึ่งมีมากกว่าบุคคลอื่น

ในแง่มุมมองต่าง ๆ ของภาวะผู้นำนั้น นักปฏิบัติและนักวิชาการไทยบางคน เช่น พัทม์ บุญรัตพันธุ์ ได้ให้ความหมายผู้นำในสังคมไทยว่า คือผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่นประกอบด้วยความสามารถพิเศษในกลุ่มคน หรือในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในกลุ่มแต่ละกลุ่มประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพความรู้ความสามารถหรือทักษะแตกต่างกันไป ในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกันด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ที่บีบตัวขึ้น จึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำ และบางคนก็กลายเป็นผู้ตาม ส่วนประกอบ ที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำย่อมมาจากลักษณะพิเศษประจำตัว เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความรอบอ้อมอารี และความเสียสละ

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา ได้ระบุว่า ผู้นำคือ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถนำความรู้นั้นช่วยนำให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ สถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง และการเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นเพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพเด่นมีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชน หรือในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตาม และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง จนนำกลุ่มไปสู่จุดหมายทางบวกเป็นผลสำเร็จในด้านที่สุด³⁷

³⁷จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520).

สต็อกคิลล์ (Stogdill)³⁸ ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Theory of Leadership)

ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีบุคคลสำคัญ (great man theory) เชื่อว่าลักษณะผู้นำนั้นมีมาแต่กำเนิด
2. ทฤษฎีสภาพการณ์ (environment theory) เชื่อว่าลักษณะผู้นำเกิดจากสภาพแวดล้อม เวลา สถานที่ และโอกาส
3. ทฤษฎีสถานการณ์เฉพาะบุคคล (personal situation theory) มีความเชื่อว่าความเป็นผู้นำนั้น นอกจากสถานการณ์ และสภาวะแวดล้อมแล้ว ความสามารถเฉพาะตัวมีส่วนประกอบด้วย ทั้งผู้นำจะต้อง เป็นผู้ฉลาดและมีความสามารถรวมทั้งมีเพื่อนร่วมงานที่ดีด้วย

นอกจากนี้ สต็อกคิลล์ (Stogdill) ได้แบ่งประเภทของผู้นำออกเป็น 6 แบบ ดังนี้

1. แบบอัตนियม (authoritative หรือ dominant) คือ แบบขอมาใช้อำนาจเป็นใหญ่
2. แบบชักจูง (persuasive หรือ crowded arouser) เป็นผู้นำที่ขอมาใช้ความสัมพันธ์ชักจูงใจคนอื่นให้คล้อยตาม
3. แบบประชาธิปไตย (democratic หรือ group developer) คือผู้นำที่ขอความคิดเห็นจากบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม
4. แบบการใช้ความสามารถ (intellectual หรือ eminent man) เป็นผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ ฉลาดเจนเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มจนยกให้เป็นผู้นำ
5. แบบนักบริหาร (executive หรือ administrator) คือผู้นำที่มีความสามารถงานการบริหารงานจนเป็นที่ยอมรับ
6. แบบตัวแทน (representation หรือ spokesman) คือเป็นคนที่สามารถขจัดข้อขัดแย้งปัญหาต่าง ๆ ให้แก่กลุ่ม สามารถเรียกร้องสิทธิและออกรับแทนกลุ่มได้

³⁸อ้างาน เรื่องเดียวกัน.

อรรถ รักรธรรม³⁹ กล่าวว่าผู้ที่ดีควรประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

1. ความรู้
2. ความคิดริเริ่ม
3. ความกล้าหาญ
4. ความเด็ดขาด
5. ความแนบเนียน
6. ความยุติธรรม
7. ท่าทาง
8. ความอดทน
9. ความกระตือรือร้น
10. ความไม่เห็นแก่ตัว
11. ความตื่นตัว
12. คุณพินิจ
13. ความสงบเสงี่ยม
14. ความเห็นอกเห็นใจ
15. ความจงรักภักดี
16. การสังคمتี
17. การบังคับตัวเอง

เวเบอร์ (Max Weber) กล่าวว่า บุคลานุภาพหรืออำนาจทางใจเป็นรากฐานแห่งอำนาจทั้งปวงเพราะเป็นอำนาจครองใจคน ที่จะช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีอำนาจอันเร้นลับ เรื่องของคนที่นั้น จุตรวมอยู่ที่ใจ ถ้าจะครองคนแล้วต้องครองใจ เมื่อครองใจคนได้แล้วหมดทั้งตัวก็เป็นอันครองใจไว้ได้⁴⁰

³⁹อรรถ รักรธรรม, หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2522).

⁴⁰Max Weber, อังาน อุทัย หิรัญโรต, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนสตรี, 2524).

โดยทั่วไปแล้ว ผู้คนมักมีคุณสมบัติดังนี้

1. ทางร่างกาย ได้แก่
 - บุคลิกภาพดี
 - สุขภาพแข็งแรง
 - ความอดทนสูง
2. สติปัญญา ได้แก่
 - ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล
 - การมองการณ์ไกล
 - ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 - สามัญสำนึก
 - การตัดสินใจ
3. อารมณ์ ได้แก่
 - การควบคุมบังคับตัวเอง
 - ความมั่นคงทางอารมณ์
 - การมีอารมณ์ขัน
4. อุปนิสัย ได้แก่
 - ความรับผิดชอบ
 - ความเชื่อมั่นตนเอง
 - การกล้าได้กล้าเสีย
 - ความใจกว้าง
 - ความจริงใจ
5. ศิลธรรม ได้แก่
 - ความยุติธรรม
 - ความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว
 - การใช้หลักธรรมต่าง ๆ

ลักษณะของผู้นำที่ทำให้ประสบความสำเร็จ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. จะต้องมีความเฉลียวฉลาด ผู้นำจะต้องมีระดับสติปัญญาโดยเฉลี่ยสูงกว่าบุคคลที่ทำให้เขาเป็นผู้นำถึงแม้ว่าจะไม่แตกต่างกันมากแต่ต้องแตกต่างกัน เพราะผู้นำจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ต้องการที่จะติดต่อกับบุคคลอื่นมีประสิทธิภาพ เพื่อให้คนอื่นยอมรับฟังความคิด ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่กระตุ้นสมาชิกที่เป็นผู้ตามเขา ผู้นำจะต้องเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของคนอื่นที่ติดต่อกับเขา ดังนั้น บุคคลที่ฉลาดกว่าเท่านั้นที่จะสามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาได้
2. จะต้องมีวุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง ผู้นำจะต้องมีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ จะต้องยอมรับสภาพต่าง ๆ ไม่ว่าแพ้หรือชนะ ไม่ว่าผิดหวังหรือสำเร็จ ผู้นำจะต้องมีความอดทนต่อความคับข้องใจต่างๆ พยายามขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคมหรือต่อต้านคนอื่นให้เหลือน้อยที่สุดเป็นคนมีเหตุผล เป็นคนเชื่อมั่นในตัวเองและนับถือตัวเอง
3. จะต้องมีแรงจูงใจภายในสูง ผู้นำจะต้องมีแรงจูงใจภายในสูงและจะต้องมีแรงขับที่จะทำอะไรให้ดีขึ้น ให้สำเร็จอยู่เรื่อย ๆ เมื่อทำสิ่งหนึ่งสำเร็จก็ต้องการที่จะทำสิ่งอื่นต่อไป เมื่อทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดสำเร็จก็จะกลายเป็นแรงจูงใจ ทำทนายให้ทำสิ่งอื่นให้สำเร็จต่อไป ผู้นำจะต้องทำงานหนักเพื่อความพึงพอใจของตนเองมากกว่าสิ่งตอบแทนจากภายนอก ผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูง เพราะความรับผิดชอบจะเป็นมันโคที่ทำให้เขามีโอกาสประสบความสำเร็จ
4. จะต้องมีทัศนคติเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้น ย่อมยอมรับอยู่เสมอว่า งานที่สำเร็จนั้นมีคนอื่นช่วยทำมาช่วยเขาทำเอง ดังนั้น เขาจะต้องพัฒนาความเข้าใจและทักษะทางด้านสังคมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นผู้นำจะต้องให้ความนับถือผู้อื่น และจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือกับผู้อื่นและการติดต่อกับบุคคลอื่น ในฐานะที่เขาเป็นบุคคลไม่ใช่ว่าในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเท่านั้น ผู้นำจะต้องยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่นและมีความสนใจร่วมกับคนอื่น อย่างไรก็ตามเมื่อผู้นำมีทัศนคติหรือมีความรู้สึกรู้ค่านิยมอย่างไร เขาจะไม่สามารถจะปกปิดไว้ได้คนเดียว คนอื่นในกลุ่มหรือสมาชิกจะสังเกตเห็นได้ หรือจะรับรู้เพราะทัศนคติหรือความรู้สึกหรือค่านิยมจะมีผลต่อการทำงานทุกอย่างของเขา ผู้นำควรมีค่านิยมที่จะทำทนายคนอื่นให้ทำงานและมีความนับถือในศักดิ์ศรีของคนอื่นด้วย

การศึกษาภาวะผู้นำ

ลักษณะผู้นำอาจหมายถึง กระบวนการที่ทาให้บุคคลอื่นทาในสิ่งที่ผู้นำจะต้องทาหรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ พฤติกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อให้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนอื่น ลักษณะของผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมทางจิตวิทยา เช่น อำนาจ (power) การควบคุม (control) และอิทธิพล (influence)

โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำที่สามารถจะมีอิทธิพลเหนือผู้ตามได้นั้นมีลักษณะ 5 ประการ คือ

1. มีอำนาจที่จะให้สิ่งตอบแทนแก่ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ผู้นำสามารถบันดาลให้ความต้องการ ผลตอบแทนต่อลูกน้องให้ได้รับการตอบสนองได้ ซึ่งเรียกว่ามีอำนาจในการให้รางวัล (reward power)
2. มีอำนาจที่จะลงโทษแก่ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา (coercive power) คือเมื่อมีการตรวจสอบพบว่าผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาทาผิดหรือไม่ทาตามคำสั่งหลังจากได้แนะนำตักเตือนแล้วก็มีอำนาจที่จะลงโทษ
3. มีอำนาจตามกฎหมาย (legitimate power) ผู้นำมีอำนาจเพราะว่าเขามีตำแหน่ง ในองค์การที่จะใช้อำนาจได้ ในทุกสังคมมาใช่แต่ในสังคมไทยที่สอนให้นับถือผู้นำหรือผู้มีอำนาจให้นับถือ บุคคลที่มีตำแหน่งสูง ดังนั้นจึงคาดหวังว่าหัวหน้าควรจะได้รับ การยอมรับนับถือไม่ว่าเขาจะอยู่ในอาชีพ อะไรก็ตาม ในองค์การมีโครงสร้างที่แน่นอนที่มีระบบบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงก็จะ เป็นผู้ควบคุมบุคคลที่อยู่ใน ตำแหน่งต่ำลงมา ดังนั้นหัวหน้าที่มีอำนาจตามกฎหมายนี้ดู ๆ ก็คล้ายมีลักษณะผสมลักษณะทางสังคมคือ บทบาทที่มีอยู่ในองค์การกับลักษณะ เฉพาะตัวของแต่ละบุคคล
4. ผู้นำที่มีลักษณะพิเศษ (charismatic power) หรือ (referent power) เมื่อบุคคลมีความพึงพอใจใครก็ตามที่เขาเห็นว่าน่าสนใจ (attractive) เขาก็จะชอบบุคคลนั้นและชอบที่จะมีความสัมพันธ์ด้วย แล้วก็ยอมให้เขาเป็นผู้นำ ยอมให้เขามีอำนาจ
5. ผู้นำที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ (expert power) ผู้นำประเภทนี้คือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับงานหรือเกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งเขาจะมีอำนาจเหนือบุคคลที่ต้องอาศัยความสามารถของเขา เช่น นายความ นักกฎหมาย ก็จะมีอำนาจเหนือบุคคลที่มาปรึกษาเขาในเรื่อง กฎหมาย ฯลฯ บุคคลให้อำนาจกับผู้ชำนาญก็เพราะเชื่อว่าเขามีความรู้ดีกว่าคนอื่น อำนาจที่ผู้ชำนาญการได้รับนี้จะต้องหลังจากที่บุคคลได้ประเมินความสามารถของเขา และเปรียบเทียบกับคนอื่นแล้ว

แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับ

ขั้นตอนการยอมรับในตัวผู้รับของบุคคลว่ามีตั้งแต่กระตุ้นให้ตื่นตัว การเร่งเร้าให้สนใจ การไตร่ตรองหรือประเมินผล การทดลอง และการยอมรับ ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลดังกล่าวนี้ มักเกิดต่อเนื่องกันไป ตั้งแต่แรกจนกระทั่งถึงขั้นสุดท้ายโดยจะมีสื่อมวลชน และเพื่อนบ้านเป็นตัวกระตุ้น ให้บุคคลมีการยอมรับสิ่งใหม่ ผู้มีเศรษฐกิจดี การศึกษาดีและมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอแล้วก็จะ เป็นผู้ยอมรับในตัวผู้รับ การที่บุคคลจะยอมรับตัวผู้รับขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ช่องทางการสื่อสาร และปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัวดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ได้แก่ อายุของบุคคล สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และความสามารถเฉพาะอย่างซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

2. กระบวนการในการติดต่อสื่อสาร ประกอบด้วยผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร สำหรับช่องทางการสื่อสารแยกได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 ช่องทางสื่อสารมวลชน เป็นวิถีทางการถ่ายทอด ข่าวสารที่เกี่ยวกับสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

2.2 ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

จากแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำและการยอมรับภาวะผู้นำจะพบว่า การที่บุคคลจะยอมรับในตัวผู้รับต้องมีการกระตุ้นให้ตื่นตัว การเร่งเร้าให้สนใจ การไตร่ตรองหรือการประเมินผล การทดลองจนเกิดการยอมรับขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนตัวของผู้รับ ได้แก่ อายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ ความสามารถและการสื่อความหมาย หรือสื่อสารจากสื่อมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล หากประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับลักษณะของตัวผู้รับ จากการสื่อสารที่ดี จะทำให้เกิดการยอมรับในตัวผู้รับ และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและพัฒนาชุมชนด้วยความสมัครใจและต่อเนื่อง

สรุป

จากกรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ในเรื่องการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่นอกจากการรวมกลุ่มทางการเมืองเพราะมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรงกันหรือสอดคล้องกันอันเป็นที่เข้าใจของประชาชนโดยทั่วไปแล้ว ในครั้งนี้มีด้านแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของผลประโยชน์ ภาวะผู้นำและการยอมรับภาวะผู้นำอันเป็นแนวความคิดและทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ มาเป็นส่วนสำคัญที่เข้าศึกษาสาเหตุที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบเพิ่มเติม อันเป็นเหตุผลสำคัญที่ก่อให้เกิดความขาดเอกภาพในการรวมกลุ่ม ที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัดในปัจจุบันโดยจะขอสรุปและแยกประเด็นปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ

1. อุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งหมายถึง "ระบบความเชื่อทั้งในเชิงปทัสสถานและเชิงประจักษ์เกี่ยวกับธรรมชาติและเป้าหมายของมนุษย์และสังคม ซึ่งมุ่งที่จะอธิบายและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของมนุษย์และ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงการสร้างสรรค์หรือสงวนไว้ซึ่งระบบการเมืองที่ปรารถนา"

อุดมการณ์ทางการเมืองที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มหรือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พอแยกออกได้ คือ

1.1 ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะถูกมองว่า เป็นอาชีพที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชนได้ดีและมีประสิทธิภาพมากกว่าอาชีพอื่น ๆ มีอิทธิพลจูงใจให้ลงสมัครรับเลือกตั้ง

1.2 ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมองว่าพรรคการเมืองใหญ่ ๆ หรือกลุ่มที่มีชื่อเสียง และได้รับการคาดหมายว่าจะเป็นพรรคที่เป็นแกนจัดตั้งรัฐบาล หรือร่วมรัฐบาลจะสามารถช่วยราษฎรได้ดีกว่า การเป็นพรรคการเมืองเล็ก ๆ หรือพรรคฝ่ายค้านในสภา จะมีอิทธิพลจูงใจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.3 ในฐานะผู้จะลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งมองว่านโยบายของพรรคการเมืองใดที่มีความเด่นชัดในการช่วยเหลือประชาชนที่สอดคล้องกับแนวความคิดของตน มีอิทธิพลจูงใจให้มีการรวมกลุ่มกันกับพรรคการเมืองนั้น

1.4 ในฐานะผู้จะลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งมองว่าการเรียกร้องของประชาชนที่หลังสมัครรับเลือกตั้งหรือเข้าร่วมอยู่ในกลุ่มหรือพรรคการเมืองนั้น เพราะประชาชนย่อมรู้ตัวว่ากลุ่มหรือพรรคการเมืองใดที่มีความจริงใจในการช่วยเหลือประชาชนจริงและเป็นพรรคที่มีภาพพจน์ที่ดี มีอิทธิพลจูงใจต่อการเลือกที่จะรวมกลุ่มของผู้จะลงสมัครรับเลือกตั้ง

2. ผลประโยชน์ การวิจัยเรื่องนี้มุ่งที่ผลประโยชน์ตอบแทน 3 ประเด็น คือ

2.1 ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางอำนาจ ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มหรือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พอแยกออกได้คือ

ก. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์ในเรื่องตำแหน่งที่สำคัญในพรรคการเมือง เช่น รองหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค กรรมการบริหารพรรค เป็นต้น มีอิทธิพลและจูงใจให้เกิดการเข้าร่วมกลุ่มทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ข. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์ในเรื่องตำแหน่งทางการเมืองในพื้นที่ เช่น หัวหน้าทีมในเขตเลือกตั้ง ผู้อำนวยการเลือกตั้งในระดับภาคหรือระดับเขต เป็นต้น มีอิทธิพลจูงใจให้เข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ค. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์ในเรื่องตำแหน่งทางการเมืองเมื่อพรรคการเมืองนั้นเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลหรือเข้าร่วมรัฐบาล เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรี เลขานุการรัฐมนตรี หรือที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี หรือที่ปรึกษารัฐมนตรี เป็นต้น มีอิทธิพลจูงใจให้เข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ง. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์ในเรื่องบารมีของพรรคการเมือง กลุ่มผู้สนับสนุน เป็นต้น ที่มีต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในพื้นที่ในฐานะพรรครัฐบาลที่รักษาการอยู่หรือ ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ทั้งทางบวกและลบ จะมีอิทธิพลจูงใจให้มีการเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้เพราะกลุ่มดังกล่าวจะมีอำนาจแฝงและความปลอดภัย สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง

2.2 ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มหรือเป็นปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พอแยกได้ดังนี้

ก. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์เรื่องเงิน และสิ่งของที่ทางพรรคการเมืองหรือผู้สนับสนุนพรรคการเมืองหรือหัวหน้าทีมในเขตเลือกตั้งจะจัดสรรหาเงินสำหรับการสมัครรับเลือกตั้ง และหาเสียงเลือกตั้งมีอิทธิพลจูงใจให้เข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ข. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์เรื่องผลประโยชน์เฉพาะตัวให้ผู้สมัคร โดยเฉพาะที่มีชื่อเสียงดีซึ่งแตกต่างหากจากค่าใช้จ่ายที่พรรคการเมืองจะให้การสนับสนุนในการหาเสียงเลือกตั้ง เช่น การรับหนี้สินให้หรือการซื้อตัวมาหรือค่าตัวที่จ้างมาให้ลงสมัครในนามทีมหรือนามพรรคการเมือง มีอิทธิพลจูงใจให้เข้าร่วมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ค. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์ในเรื่องผลประโยชน์ที่นำมาจัดตัวเงินหรือสิ่งของแต่เป็นการใช้อำนาจหน้าที่อิทธิพล บารมีที่พรรคการเมืองช่วยเหลือและปกป้องธุรกิจของผู้สมัครในนามพรรคให้ดำเนินการไปโดยราบรื่นและเจริญก้าวหน้า มีอิทธิพลจูงใจให้มีการมารวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ง. ข้อเสนอในการแบ่งสรรผลประโยชน์ในเรื่องสวัสดิการตอบแทนจากพรรคทั้งก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง และภายหลังเลือกตั้งแล้ว ไม่ว่าผลการเลือกตั้งจะออกมาอย่างไร เช่น เงินเดือนค่าใช้จ่ายส่วนตัว เป็นต้น มีอิทธิพลจูงใจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2.3 ผลประโยชน์และการแบ่งสรรผลประโยชน์ในทางสถานะทางสังคม ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มหรือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พอแยกออกได้ คือ

ก. ภาพรวมหรือภาพจน์ที่ดีขึ้นในสายตาประชาชนในพื้นที่ เมื่อมารวมกลุ่มกับหัวหน้าทีม หัวหน้าพรรคการเมือง เป็นต้น ที่มีชื่อเสียง มีความรู้ความสามารถ และประชาชนศรัทธามองว่ามีคุณภาพ มีอิทธิพลจูงใจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ข. อัตราการเสี่ยงน้อย คือ สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นเอื้ออำนวยให้บุคคลหรือพรรคการเมือง เป็นที่ศรัทธาในหมู่ประชาชนขึ้น มีภาพรวมที่ดี ประชาชนให้การสนับสนุน ซึ่งส่งผลให้บุคคลที่เข้ามารวมกลุ่มหรือลงสมัครรับเลือกตั้งมีโอกาสอบได้มากขึ้น มีอิทธิพลจูงใจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ค. ผลประโยชน์ทางสถานะทางสังคมทางอ้อมคือ การให้ความเกรงอกเกรงใจ ให้ความช่วยเหลือร่วมมือให้ความนับถือให้ความสำคัญจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพราะเป็นบุคคลในกลุ่มหรือพรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลรักษาการณ์อยู่ หรือเป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่มีชื่อเสียงและถูกคาดหวังว่าภายหลังการเลือกตั้งจะเป็นพรรคที่จัดตั้งรัฐบาลหรือร่วมในการจัดตั้งรัฐบาล มีอิทธิพลจูงใจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำและการยอมรับ โดยความหมายแล้วหมายถึงว่า "ความเป็นผู้นำและการยอมรับเป็นอิทธิพลที่บุคคลหนึ่งมีเหนือบุคคลอื่น อิทธิพลอันนี้จะเป็นที่รับรู้และยอมรับในกลุ่มและไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของอิทธิพลที่บุคคลหนึ่งมีเหนือบุคคลอื่นเท่านั้น ยังประกอบด้วย บุคคลนั้นจะมีความสามารถชักจูงหรือแนะนำคนอื่นให้ทำกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้ ปัจจัยในลักษณะของภาวะผู้นำและการยอมรับที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พอแยกออกได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยในด้านผู้นำของกลุ่มหรือหัวหน้าทีมที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้มีบารมีเป็น ส.ส. มาหลายสมัยมีผลงานมาก ประชาชนเชื่อถือศรัทธา และถูกมองว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีอิทธิพลสูงอาจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3.2 ปัจจัยในด้านผู้นำของพรรคการเมืองที่มีชื่อเสียงและมีภาพพจน์ที่ดี ประชาชนรู้จักและยอมรับในความประพฤติและผลงานในอดีตที่ผ่านมา มีอิทธิพลสูง อาจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3.3 ปัจจัยด้านอิทธิพลและบารมี ทั้งทางบวกและลบของผู้สนับสนุนในพื้นที่ ซึ่งนำมาซึ่งนักการเมืองที่สามารถเป็นที่พึ่งพาของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ จะมีอำนาจสูงหรือบังคับให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3.4 ปัจจัยด้านอิทธิพลและบารมีของกลุ่มแข่งขันทางการเมืองในพื้นที่บางครึ่งจะเป็นปัจจัยผลักดันให้บุคคลต้องไป รวมอยู่กับกลุ่มใดหรือพรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งที่ถูกมองว่ามีพลังเพียงพอที่จะต่อกรหรือต่อสู้ทางการเมืองกับคู่แข่งในพื้นที่ได้

3.5 ปัจจัยด้านข้อเรียกร้องของผู้นำมวลชนหรือผู้นำทางศาสนาในพื้นที่จะมีอิทธิพลหรือเป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญที่ขึ้นากให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3.6 ปัจจัยด้านการได้รับเกียรติได้รับความยอมรับ และเชื่อถือในความรู้ความสามารถจากบุคคลที่เป็นผู้นำต่าง ๆ ที่สำคัญในพื้นที่ จะเป็นแรงผลักดันที่มีอิทธิพลสูง อาจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยไม่คำนึงว่าจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร

3.7 ปัจจัยด้านผู้นำในพื้นที่หรือหัวหน้าทีมของผู้สมัครในพื้นที่ ที่เป็นบุคคลมีอิทธิพล มีบารมีหรือมีความสำคัญต่อพรรคการเมืองที่ตนสังกัด และสามารถที่จะให้คำมั่นสัญญาหรือเงื่อนไขในเรื่องผลตอบแทนแก่บุคคลใด ๆ ได้ มีอิทธิพลสูง อาจให้มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะกลุ่มจะมองว่าในอนาคตจะมีพลังต่อรองที่สำคัญต่อพรรคการเมืองที่สังกัด.